

PEDAGOGIK MAHORAT

2
2022

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	7
Siddiq QAHHOROV, Shuhratjon TO‘RAYEV. Zamonaviy talablarga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashda mustaqil ta’limning o‘rni.....	7
Юлдуз АСАДОВА. Формирование эффективной системы методов самостоятельного обучения студентов на базе платформы - MOODLE.....	10
Rustam SARIYEV. Mutaxassislik fanlarini o‘qitishda integrativ texnologiyalar asosida axborot-uslubiy ta’minotni takomillashtirishning instrumental vositalari	15
Baxshullo UMAROV, Yashin NARZULLOYEV. Oliy o‘quv yurtida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda ijtimoiy faollikni oshirishning pedagogik asoslari	20
Zarina NASIMOVA. Modulli ta’lim tizimida pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali ta’lim samaradorligini oshirish shartlari	25
Maftuna TOSHEVA. Bo‘lajak o‘qituvchilarning metodik kompetentligini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida	29
Сайёра ДЖАЛАЛОВА. Пути совершенствования лингвистической компетенции в обучении русскому языку как иностранному.....	34
Наргиз ДЖУМАЕВА. Формы знакомства в обучении русскому языку как иностранному	39
Qahramon QANDAHAROV. Talabalarda umummadaniy kompetentlikni rivojlantirishda elektron ta’lim muhitining ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari.....	43
Chori XAYRULLAEV. Pedagog-shifokorning innovatsion faoliyati va uning tibbiy ta’limni yuksaltirishdagi ahamiyati	46
Zarnigor SADULLAYEVA. Bo‘lajak o‘qituvchilarni innovatsion pedagogik faoliyatiga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish	49
Zarifaxon MAMATQULOVA. O‘qituvchilarda strategik fikr, pedagogik tafakkurni rivojlantirish texnologiyalari	52
Дилдора ИСРОИЛОВА. Информационно-технологические методы формирования межкультурной компетенции у студентов-инженеров на уровне магистратуры	56
Murod EGAMNAZAROV. Shaxsga yo‘naltirilgan o‘qitish texnologiyalari orqali talabalarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish mexanizmlari.....	60
Dilnavoz MO‘MINOVA. Bo‘lajak “texnologiya” fani o‘qituvchisining muhim kasbiy sifatlarini shakllantirishda raqamli ta’lim muhitining ahamiyati.....	64
Abdumalik NURMAMATOV. “Kreativlik” va “ijod” tushunchalarining o‘zaro bog‘liqligi hamda kreativ va ijodiy fikrlovchilarning xosliklari.....	68
Gulbahor RAHIMOVA. O‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishda axborot vositalari manbalaridan foydalanish imkoniyatlari	72
Saidakbar MUTALOV. Oliy ta’lim muassasalarida ijtimoiy faollik muhitini yaratish orqali talabalarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish.....	75
Шахноз САМИЕВА, Рухсатой ШАМСУЛЛАЕВА. Подготовка студентов к духовно-просветительской деятельности как современная педагогическая проблема	80
Zamira KURBANIYAZOVA. Bo‘lajak o‘qituvchilarda ijtimoiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirishda obyektga doir pedagogik vaziyatlarning ahamiyati	85
Farhod MENGTO‘RAYEV, Zarnigor SHARIPOVA. Ta’limda kompyuter dasturiy vositalarining tutgan o‘rni.....	90
Murod XUSENOV, Lobar SHARIPOVA. Oliy ta’lim muassasalarida masofaviy ta’limni joriy qilish.....	94
Shirinboy OLIMOV, Yulduz SAIDOVA. Talabalarni ma’naviy tarbiyalash – pedagogik muammo sifatida.....	97
Maysara AXMEDOVA. “Al-jomi’ as- sahih” asarining yoshlar ta’lim -tarbiyasidagi o‘rni va uning jahon tillariga tarjimalari	100
Mashxura YULDASHEVA. Tibbiy pedagogik yo‘nalish talabalarida milliy an’analar asosida bag‘rikenglikni rivojlantirish	104
Gullola RAXMONOVA. Talabalarda ma’naviy-axloqiy kompetensiyalarni rivojlantirishning mazmuni	107
Gulnoza BOBOQULOVA. Tarbiyasi og‘ir o‘quvchilarni tarbiyalashda oila, maktab, mahalla hamkorligi pedagogik muammo sifatida	110
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM	113
Mavjuda NIGMATOVA. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etishda texnologik yondashuv.....	113
Zilola KURBONOVA. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalarni maktab ta’limiga tayyorlashning asosiy mexanizmlari	119
Muxayyo ABDULLAYEVA, Feruza XALILOVA. Maktabgacha ta’lim tizimidagi islohotlar - O‘zbekiston kelajagining asosi	124
Xolboy IBRAGIMOV, Komila TODJIBAYEVA. Bo‘lajak tarbiyachi va boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida inklyuziv kompetentlikni rivojlantirish ijtimoiy zarurat sifatida	127

Baxshullo UMAROV

Buxoro davlat universiteti
pedagogika kafedrası dotsenti,
pedagogika fanlari nomzodi

Yashin NARZULLOYEV

Buxoro davlat universiteti
pedagogika psixologiya
mutaxassisligi 2-kurs magistri

**OLIV O'QUV YURTIDA TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA
IJTIMOIY FAOLLIKNI OSHIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**

Maqolada dunyoda oliy ta'lim muassasalari talabalarining ijtimoiy faolligini rivojlantirish texnologiyasini takomillashtirish, ularning ijtimoiy tashabbuskorligini qo'llab-quvvatlashga doir yangi pedagogik vositalarni ishlab chiqish, ijtimoiy-madaniy va kommunikativ faoliyatni samarali tashkil etish malakalarini rivojlantirishga doir qator ilmiy izlanishlar olib boilyotganligi xususida fikr bayon etilgan. Ijtimoiy faollikni rivojlantirishning asosiy omillari sifatida talabalarda axloqiy-estetik dunyoqarash va siyosiy ijtimoiylashuvni qaror toptirish alohida e'tirof qaratilmoqda. Shuningdek, ijtimoiy faollikning pedagogik mexanizmlari sifatida talabalar axloqiy, kasbiy va kommunikativ tayyorgarligining ma'naviy-madaniy asoslari, taraqqiyot g'oyalariga ongli munosabati, texnokratik fikrlashini rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: faollik, tarbiya, vosita, axloq, ijtimoiy, talaba.

В статье изложено мнение о том, что в мире проводится ряд научных исследований по совершенствованию технологии развития социальной активности студентов высших учебных заведений, разработке новых педагогических инструментов по поддержке их социальной инициативы, развитию навыков эффективной организации социально-культурной и коммуникативной деятельности. В качестве основных факторов развития социальной активности особое внимание уделяется формированию у учащихся нравственно-эстетического мировоззрения и политической социализации. Также в качестве педагогических механизмов социальной активности важное место занимают духовно-культурные основы нравственной, профессиональной и коммуникативной подготовки учащихся, развитие их сознательного отношения к идеям прогресса, технократического мышления.

Ключевые слова: деятельностный, воспитательный, двигательный, нравственный, социальный.

The article presents the opinion that a number of scientific studies are being carried out in the world to improve the technology for the development of social activity of students of higher educational institutions, the development of new pedagogical tools to support their social initiative, the development of skills for the effective organization of socio-cultural and communicative activities. As the main factors in the development of social activity, special attention is paid to the formation of students' moral and aesthetic worldview and political socialization. Also, as pedagogical mechanisms of social activity, the spiritual and cultural foundations of moral, professional and communicative training of students, the development of their conscious attitude to the ideas of progress, technocratic thinking occupy an important place.

Keywords: activity, educational, motor, moral, social.

Mamlakatimizda ijtimoiy pedagogika sohasida kadrlar tayyorlash imkoniyatiga erishilmagan bo'lsa-da, ijtimoiy pedagogikani bilish, hayotda ijtimoiy faollik ko'rsatish har bir o'qituvchi-murabbiyning vazifasi va burchi hisoblanadi.

Pedagogikada “kasbiy o'z-o'zini tarbiyalash”, “o'z-o'zini boshqarish” va “o'z-o'zini tahlil etish” mazmun-mohiyati jihatidan ijtimoiy faollikka yo'naltiruvchi omil vazifasini o'taydi.

“O'zbek tilining izohli lug'ati”da omil atamasiga “ish-harakat, voqea-hodisa va shu kabilarning yuzaga chiqishi, sodir bo'lishi uchun sabab bo'lgan narsa; sabab; faktor” sifatida ta'rif berilgan [1, 48-b.]. Mazkur tushunchaning “motiv”ga yaqinroq ma'no kasb etishi qayd etilgan. Qolaversa, “faktor” so'zi o'zbek tiliga o'girilganda “omil” degan ma'noni anglatadi.

Ma'lumki, pedagogika fanida shaxs kamolotiga ta'sir etuvchi uchta yirik omil uzviylik va izchillikda o'rganiladi. Bular: irsiyat omili, ijtimoiy muhit omili va tarbiya omili. Shu o'rinda motivning ham omil vazifasini o'tashda o'rni bor deyilsa xato bo'lmaydi.

Ijtimoiy faollik murakkab jarayon bo'lib, insonda birdaniga vujudga kelmaydi. Olib borilgan tadqiqotlar talaba shaxsida ijtimoiy faollik shakllanishi uning ushbu kasbni tanlagan davriga to'g'ri kelishini ko'rsatdi. O'qituvchi o'z kasbining mas'uliyati va qiyin tomonlarini, ayniqsa, xalq manfaati va Vatan ravnaqi yo'lidagi o'rnini qanchalik erta anglab yetsa, unda ijtimoiy faollik kurtaklari shunchalik tez shakllanadi. Bu holatni boshqa kasblar misolida ham aytish mumkin. Shu asosda aytish mumkinki, *kasbiy faoliyatida intiluvchanlik pozitsiyasida tura oladigan talabaga ijtimoiy faol talaba deyiladi. Pozitsiya deganda shaxs (ayni paytida mutaxasss)ning faol o'rni, maydoni, muayyan holati va vaziyatiga ega bo'la olishi tushuniladi.*

Aksariyat holda bola oilasida ota-onasiga, o'zidan kattalarga, o'qituvchisiga, albatta, taqlid qila boshlaydi. Ijtimoiy faollikka undovchi “motiv” talabaning shaxsiy istagi, qiziqish va kelajak orzu-niyatlarini, kasbiga qiziqishi yo'lidagi maqsadini belgilovchi omil vazifasini o'tashi mumkin. Talabaning o'quv-biluv jarayonidagi faolligi uning kasbiga bo'lgan qiziqishi yo'lidagi maqsadini yanada oydinlashtirishini ko'rsatdi [2, 46-b.].

Pedagogika fanida shaxsning ijtimoiylashuvi taqlid tarbiyasi bilan bog'liqlikda talqin qilinadi. Bu muammo J.G.Mid va Z.Freyd nazariyalarida ham o'z ifodasini topgan. Midning ta'kidlashicha “...bolalar, birinchi navbatda, atrofida gilarining harakatiga taqlid qilib ijtimoiy mavjudot sifatida rivojlanadilar. Taqlid shakllaridan biri o'yin hisoblanadi. O'yinda bolalar ko'pincha kattalarga taqlid qiladilar. Kichkina bola kattalarni kuzatib, loydan pirog yasaydi, bog'bonga taqlid qilib belkurak bilan yer chopishga harakat qiladi. Bolalar o'yini to'rt-besh yoshli bola oddiy taqliddan kattalarga o'xshab bajaradigan murakkab harakatlarga bo'lgan tadrijiy yo'lni bosib o'tadi. Buni J.G.Mid boshqalar rolini qabul qilish, ya'ni boshqalarga o'xshashga o'rganish, deb ataydi. Xuddi mana shu bosqichda bolalarda o'z shaxsi to'g'risida rivojlangan tuyg'u paydo bo'ladi. Ular o'zlarini alohida sub'ekt, “Men” sifatida, boshqalar ko'zi bilan ko'rib anglay boshlaydilar.

Z.Freyd ham, J.G.Mid ham bola oilaning bevosita kontekstidan chetda mustaqil harakat qila oladigan mavjudotga taxminan besh yoshlardan aylana boshlaydi, deyishadi. Z.Freyd nazarida bu – “Edip kompleksi”ning debochasi, J.G.Mid nazarida esa rivojlangan, o'zini anglash qobiliyatining namoyon bo'lishidir [3, 134-b.].

Ijtimoiy burchni his etish ko'nikmasining shakllanishi talabani kelgusida ijtimoiy burchini sidqidildan ado etishga undaydi. Demak, ijtimoiy burchni his etish boshqa va uni ijro etish, amalda ko'rsatish boshqa ekanligi izlanishlar jarayonida ma'lum bo'ldi. Shundan kelib chiqib, ijtimoiy burch va ijtimoiy mas'uliyat masalasi shaxsning ijtimoiy xulq-atvor motivlari tarbiyasi ko'rinishida qaraladi [4, 215-b.].

Pedagogikada bir haqiqatni unutmaslik kerak – bugungi bolalar katta yoshlilar yordamida faol bajarayotgan amallarini ertaga mustaqil bajarishi uchun berilayotgan tarbiya asosini o'z-o'zini tarbiyalashga qaratmoq darkor. Aslida tarbiya ijtimoiy hodisa, ijtimoiy voqelik bo'lib, shaxsni ma'naviy-axloqiy, mehnatsevarlik, vatanparvarlik ruhida, o'z-o'zini tarbiyalashi negizida ijtimoiy-kasbiy munosabatlarga tayyorlab borish jarayoni hisoblanadi.

Kuzatishlar tarbiya texnologiyasida har bir ishtirokchining yosh va individual xususiyatini qat'iy hisobga olgan holda, erkin tafakkur rivoji va fikr tarbiyasi muammosiga asosiy e'tibor qaratilishi zarurligini ko'rsatdi. Chunki fuqarolik jamiyati asoslarini barpo etishda shaxs erkinligi va ijtimoiy faolligi, fikrlar xilma-xilligini ta'minlashda tarbiya texnologiyasi hamda talaba faoliyatining ijtimoiy maqomi tobora ortib bormoqda. Shundan kelib chiqib, pedagog olim B.Adizov tarbiya texnologiyasi quyidagi holatlarning izchil va qonuniy bog'liqlikda amalga oshishini belgilovchi ilmiy farazni o'rtaga tashlaydi. Bunda:

- sog'lom tarbiya onaning yuksak his-tuyg'ulari asosida bo'lsa;
- sog'lom muhitda sog'lom bola tarbiyalansa;
- har bir tarbiyalanuvchi o'z faoliyatida tarbiya sub'ektiga aylansa;
- tadbir o'rnida texnologik talablar asosida tayyorlangan “tarbiyaviy ish” amalga oshirilsa;
- tarbiyada ehtiyojning o'rni aniq belgilangan bo'lsa;
- tarbiya va o'zini o'zi tarbiyalashning izchilligiga erishilsa;
- shaxs tafakkurida real hayotga nisbatan yangicha munosabatlar va yondashuvlar shakllansa;
- tarbiyaning zaminida ta'lim rivojiga erishilsa;
- yangi texnologik tajribalar va ilmiy g'oyalar asosida nazariya yaratilsa;
- pedagogik mahoratning kafolatli natijalari yangi texnologiyalar rivojiga asos bo'lib xizmat qilsa;
- shaxsning orzu-niyatlari texnologik talablar bilan uyg'unlasha olsa;
- shaxs yashab turgan jamiyatda tobora o'z qadr-qimmatini topa borsa, fozillikka va komillikka

intilish shart-sharoiti yaratilgan bo‘ladi [5, 46.].

Darhaqiqat, ta‘lim texnologiyalari bo‘yicha bugungi kunda ilg‘or tajribalar ommalashib, o‘quv qo‘llanmalar, metodik tavsiyalar, ko‘plab maqolalar chop etilmoqda. Bu borada har bir oliy o‘quv yurtida mavjud imkoniyatlar ishga solinib, ta‘lim texnologiyalarini takomillashtirish borasida ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Respublika miqyosida ilmiy-nazariy va ilmiy-amaliy anjumanlar o‘tkazilib, innovatsion texnologiyalar tatbiqiga oid ibratli jihatlar xususida fikr almashilmoqda, internet materiallariga asoslangan qiyosiy tahlillar o‘tkazilmoqda.

Zamon bilan hamnafas bo‘lish, jahon ta‘limidagi ilg‘or pedagogik tajriba va texnologiyalarini o‘rganish bugungi kunda har bir oliy o‘quv yurti professor-o‘qituvchisining muhim vazifasi hisoblanadi. Bu boradagi innovatsion faoliyat ta‘lim-tarbiya jarayoniga yangicha yondashuvdan boshlanadi. Pedagogik innovatsiyalar ijtimoiy buyurtma ko‘rinishida ta‘lim-tarbiya mazmuni, sifat va samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar, takliflar, tashabbuslar, pedagogik g‘oyalar va fundamental tadqiqotlarning yaxlit tizimida namoyon bo‘ladi. Ammo uzluksiz ta‘lim tizimida yechimini kutayotgan qator muammolarni hal etmasdan turib, o‘qituvchining innovatsion faoliyatini takomillashtirish mumkin emas. Bu borada pedagogik innovatsiyalar bankini tizim holiga keltirib, uni amalga tatbiq etish mexanizmlari ilmiy-metodik asosga qo‘yish taqozo etiladi.

Shaxs ijtimoiy kamoloti borasidagi Sharq mutafakkirlarining qarashlari, shuningdek, yoshlar ijtimoiy faolligini rivojlantirish muammolari bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar mazmunini o‘rganish asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Shaxs kamoloti ijtimoiy munosabatlar jarayonidagi ishtirok darajasiga bog‘liq bo‘lib, uning ijtimoiy borliqqa munosabatini belgilaydi.

2. Yoshlar, xususan, talabalar ijtimoiy faolliklarini rivojlantirish shaxs umumiy kamolotini ta‘minlash hamda jamiyat taraqqiyotini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega sanalsa-da, bugungi kunga qadar yaxlit pedagogik jarayon sifatida tadqiq etilmagan.

3. Talabalar ijtimoiy faolligini rivojlantirish mazmunini asoslash, metodikasini ishlab chiqish pedagogika fani oldidagi dolzarb vazifa sanaladi.

Yuqoridagi fikrlardan shaxsning ijtimoiy faollik ko‘nikmalarini shakllantirish masalalariga doir o‘ziga xos yondashuvlar va tahlillar mavjudligi ma‘lum bo‘ladi. Ta‘kidlash lozimki, ilmiy-tadqiqotlarda talabalarning ijtimoiy faollik ko‘nikmalarini shakllantirish tizimini takomillashtirish muammosi yetarlicha tadqiq etilgan emas.

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov asarlari va ma‘ruzalarida talabalarda ijtimoiy faollik ko‘nikmalarini shakllantirishga doir konseptual fikr-mulohazalar ilgari surilgan. Jumladan, bolaning dunyoqarashi, didi va salohiyati shakllanishida “eng yetuk va eng tajribali murabbiylarning biriktirib qo‘yilishi” muhimligiga e‘tibor qaratiladi. Bu yondashuvga ko‘ra, talabalarning ijtimoiy ko‘nikmalari asosini keng dunyoqarash, estetik did va intellektual salohiyat tashkil qiladi. Shu bois “talabada shaxs timsolini ko‘rish” taqozo etiladi va bunda, “ularning aqliy, ruhiy va jismoniy kamolotiga alohida e‘tibor berish kerak”ligi ta‘kidlanadi [4, 176-b.].

Shaxs ijtimoiy faolligi yuzasidan turli soha olimlari tomonidan ilmiy ishlar olib borilgan bo‘lsa-da, biroq talabalar ijtimoiy faolligini oshirishga yo‘naltirilgan pedagogik jarayonning samarali shakl va metodlari ilmiy asoslanmagan hamda maxsus tadqiq etilmagan.

Ijtimoiy faollik xususiyatlarini o‘rganishda globallashtirish jarayonining yoshlar tarbiyasiga qanday ta‘sir ko‘rsatayotganligiga alohida e‘tibor qaratish lozim. Bugun ayrim taraqqiy etgan davlatlarning siyosiy, iqtisodiy hamda mafkuraviy vositalar orqali turli xil g‘oyalarni targ‘ib etishga intilayotgani, bu hol, ayniqsa, Markaziy Osiyo xalqlarining milliy urf-odatlarini va an‘analariga salbiy ta‘sir ko‘rsatayotganligi yaqqol ko‘zga tashlanmoqda. Internet orqali kirib kelgan parno adabiyotlar, filmlar, odob-axloq me‘yorlarga zid pornosaytlar tajribada sinilib, o‘z e‘tirofini topgan milliy tarbiya metodlarini g‘arbona andozalar bilan baholashga shart-sharoit tug‘dirmoqda.

Axborot texnologiyasi mahsulidan transmilliy jinoiy guruhlar, terrorist va aqidaparastlarning ham unumli foydalanayotganligini nazardan qochirish lozim. Doimiy ravishda kompyuter yoki internet o‘yinlari bilan shug‘ullanish ashaddiy kashandalar singari shaxs faoliyatini o‘z domiga tortib olish kuch-qudratiga ega. Bu jarayon yoshlarni ijtimoiy faollikdan chalg‘itishga, ruhiyatidagi mo‘tadillikni buzishga, atrofidagi voqea-hodisalarga nisbatan beparvolikka va loqaydlikka olib keladi.

Bugungi kunning kishini tashvishga soladigan belgilaridan biri shuki, globallashtirish jarayoni kuchayishi siyosiy integratsiyaning yuz berishi yoki boylik va hokimiyat o‘rtasidagi dunyo bo‘yicha mavjud disbalansning kamayishi bilan birga kechmayotganligi hisoblanadi.

Jamiyat rivoji yo‘lida ijtimoiy xulq-atvorni boshqarish sub‘ektiv omil o‘rnining tobora ortib borishiga olib keladi. Shaxs o‘zining biologik, psixologik va kasbiy-pedagogik strukturasi ega bo‘lgani

kabi, ijtimoiylik strukturasi ham ega bo‘ladi. Bu haqida dissertatsiya ishining keyingi paragraflarida fikr yuritiladi.

Ijtimoiylashuv va ijtimoiylik prinsipi amal qilmagan jamiyatda insonning ichki olamini o‘rganuvchi fanlarni ijtimoiy deb bo‘lmaydi.

Izlanishlar jarayoni ijtimoiylashuvning to‘g‘ri shakllanishida bolani yoshligidan jinsiga mos ishlarga jalb etish ahamiyatga egaligini ko‘rsatdi. O‘g‘il va qiz bolani o‘ziga xos ish bilan shug‘ullantirish ijtimoiy faollikka mos yo‘nalishlarni belgilashda muhim o‘rin tutishi aniqlandi.

Yuqoridagi tahlillarga ilmiy yondashgan holda ta‘kidlash joizki, ijtimoiy faollik jarayonida talabning mustaqil fikri to‘laqonli ifodalanishi quyidagi xususiyatlarni talab qiladi:

- erkinlik;
- intiluvchanlik;
- qiziqish;
- bilimdonlik;
- topqirlik;
- hozirjavoblik;
- tashabbuskorlik;
- faollik;
- tanqidiy fikrlash;
- o‘z-o‘zini tahlil eta olish;
- aniq maqsadni ko‘zlash;
- vazifani belgilash;
- kafolatli yechim sari intilish va hokazo.

Ta‘limning shaxsga yo‘naltirilgan ushbu tizimida talaba maqsadni ko‘zlashi uchun unga erkinlik berish zarur. Erkinlik harakatga, intilishga olib keladi. Albatta, bu o‘rinda talabning bilimdon bo‘lishi zarur sifatlardan biri hisoblanadi. Talabning bilimi sayoz bo‘lsa, undagi topqirlik, hozirjavoblik ko‘zga tashlanmaydi. U o‘z-o‘zidan tashabbusni qo‘lga kirita olmaydi. Demak, talaba ta‘limiy jihatdan faollikni boy beradi. Bunday hollarda talabning maqsadi aniq emasligi ma‘lum bo‘ladi.

Interfaol metodlarning tatbiqi asosida talabalarning dars jarayonidagi faolligiga erishish ijtimoiy faollikka yo‘naltiruvchi omil vazifasini o‘tashi mumkinligi tajriba-sinov ishlari davomida o‘z isbotini topdi.

Jeff Halstedning “Yangi pedagogikani boshqarish” kitobidagi “O‘qitish jarayonini tubdan o‘zgartiruvchi olti prinsip” deb nomlangan quyidagi ilmiy mulohazalarida talabalarning ijtimoiy faollik darajasini ham nazarda tutish mumkin: “...agar o‘qituvchilar o‘quvchilarining o‘sislarini xohlasa, ularni o‘rganishni oziqlantiruvchi yetarli tajriba bilan ta‘minlashlari lozim. O‘quvchilar muvaffaqiyat uchun me‘yorni tushunishsa, xato va ustunliklari haqida individual maslahatlar olishsa, ta‘limda keyingi qadamga madadkorlikni his qilishsa, yetuk inson bo‘lib komillikka erishadi” [7, 239–247-b.].

Pedagogik texnologiyalar talabalar faolligining yuqori darajasini ta‘minlashi asosida oldindan belgilangan maqsadga erishishga qaratiladi. O‘quv-tarbiya jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish, ularni doimiy ravishda takomillashtirib borish, rivojlangan davlatlar ta‘lim amaliyotidagi tajribalaridan maqsadli foydalanish sifat va samaradorlikni kafolatlaydi. Zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan fan, mavzu va uning mazmunida o‘rinli foydalanish ta‘lim oluvchilarning qiziqishlarini orttiradi.

Oliy ta‘lim muassasalarida talabalarning mustahkam bilim olishi, milliy va umumbashariy qadriyatlarni egallashi, ma‘naviy-axloqiy fazilatlarini kamol topishi, ijodiy fikrlashi va atrof-muhitga ongli munosabatda bo‘lishi bevosita ularning ijtimoiy faolligi bilan bog‘liqdir.

Talabalarda ijtimoiy faollikni shakllantirish – O‘zbekistonning istiqboli va istiqloli haqida qayg‘urish; o‘zining va xalqining, Vatanning qadru qimmatini, or-nomusini anglab, uni asrash, yuksak g‘oyalarni, yangi kashfiyotlar, niyatlar og‘ushida mehnat qilib, iste‘dodi, bor imkoniyatini, kerak bo‘lsa, jonini yurt istiqboli, eliga baxshida etish ruhida tarbiyalashdir. Talabalarda ijtimoiy faollikni rivojlantirish dunyoni milliy mustaqilligimiz manfaatlaridan kelib chiqqan holda anglash demakdir. O‘zbekiston diyori va xalqimizning barcha sohalarga oid manfaatlarini o‘z nuqtai nazar va hayotiy tamoyillariga tayangan holda amalga oshirish va jamiyat taraqqiyotiga mustaqil ravishda munosib hissa qo‘shishdir [6, 488-b.].

Ijtimoiy faollikni rivojlantirishda o‘z mehnati, mahorati, ishbilarmonligi tufayli ko‘pgina ehtiyojlarini qondira oladigan bo‘lajak mutaxassisni voyaga yetkazish tushuniladi. Bunda talabning axloqiy-psixologik xususiyatlarini rivojlantirish asosida yot va buzg‘unchi g‘oyalarga qarshi kurashish, ularga salbiy ta‘sir etadigan ijtimoiy, ruhiy, iqtisodiy holatlarning oldini olishda barqarorlik, tinchlikni saqlash ham nazarda tutiladi. Ijtimoiy faollikni rivojlantirish asosida jamiyatga, tabiat va o‘ziga o‘zi ziyon yetkazmaydigan shaxsni shakllantirish, yurt tinchligini saqlash uchun kurashga jalb etish; o‘z faoliyatini

insoniyat, jamiyat, xalq manfaatlariga yo‘naltirish; har bir talabani madaniy va ma‘naviy jihatdan rivojlantirish va ularning bo‘sh vaqti yetarli bo‘lishiga erishish; kuchli, adolatli, huquqiy, demokratik jamiyat qurishga bo‘lgan xohish-irodasini mustahkamlash; jamiyat va inson muhofazasini saqlashga intilishini turmush tarzining ajralmas qismiga aylantirish xususiyatlarini amalga oshirish oliy ta‘lim muassasalarining asosiy vazifalari hisoblanadi [7, 255-b.].

Har bir xalq yoki jamiyatda ijtimoiy faollikni rivojlantirish tizimi mavjud. Chunki ijtimoiy faollik inson salomatligini saqlashga, uning botiniy olamini ma‘rifiy boyitishga xizmat qiladi. Shu ma‘noda haq-huquqini taniydigan, kuchli qobiliyatga tayanib yashaydigan, atrof-muhitni muhofaza qilishda mustaqil munosabatda bo‘ladigan, o‘z manfaatlarini jamiyat manfaatlari bilan uyg‘un holda tasavvur etadigan erkin shaxsni shakllantirishda barcha zarur shart-sharoitlarni yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Mana shu mezonlar asosida ijtimoiy faollikni shakllantirish, avvalo, jamiyat taraqqiyotini ta‘minlaydi, kelajagiga zamin yaratadi, ma‘naviy poydevorini mustahkamlaydi. Talabalar shaxsida ijtimoiy faollikni rivojlantirish natijasida ma‘naviy-axloqiy qadriyatlarga sodiqlik, milliy-madaniy meros, o‘zlikni anglash, komillikka intilish, fan va texnikaning zamonaviy yutuqlarini egallashga harakat namoyon bo‘ladi.

Tarbiyani insonning odatiy tabiati nuqtai nazaridan tushunishga turli yondashuvlar tahlili quyidagi uchta jihatni ajratishga imkon beradi: ijtimoiy-me‘yoriy (shaxsni ijtimoiy-madaniy va kasbiy muhit bilan moslashtirish orqali shakllantirish: birinchi navbatda uning me‘yorlarini qabul qilish), individual-mazmuniy (o‘zini muhitdan ajratib individualligini rivojlantirish: o‘z-o‘zini anglash, hayotda o‘z o‘rnini topish, o‘zligini namoyon qilish, hayotiy va faoliyatda o‘z qadr-qimmatini belgilay olish) va qadriyatli-faoliyatli (sub‘ektivlikning muhit bilan o‘zaro munosabatda qaror topishi: ta‘sir almashish, nafaqat muhit qadriyatlarini qabul qilish, balki unga o‘z qarashlari bilan ta‘sir o‘tkazish). Insoniy fazilatlarini hosil qilishning ijtimoiy funksiyasi sifatida bunday tarbiya oiladan tashqarida olib borilishi mumkin emas.

Tarbiya maxsus tashkil etilgan faoliyat sifatida pedagog va tarbiyalanuvchi, kattalar va bolalarning barkamollikka erishadigan qadriyatli-mazmuniy o‘zaro munosabati sifatida belgilanadi. Bunday tarbiya natijasi tarbiyalanuvchi sub‘ektining qadriyatli qoidalarini tasdiqlash shakli sifatidagi faolligi bo‘ladi.

Talabalar ijtimoiy faolligini oshirish pedagogik zaruriyatdir. Ijtimoiy faollik ko‘nikma va malakalarini hosil qilish pedagogika nazariyasi va amaliyoti uchun o‘ziga xos ahamiyatga ega.

Ijtimoiy faollik – faollikning yuksak shaklidir. U faqat ijtimoiy mavjudot sifatida insonlar guruhiga, jamiyatga xos bo‘lib, ijtimoiy munosabatlarning muayyan tizimida shaxsning intensiv faoliyatini belgilash uchun qanday bo‘lsa, uni amalga oshirish qobiliyatini belgilash uchun ham shunday ishlatiladi. Ijtimoiy faollik murakkab, integral fazilat sifatida mavjuddir. U qandaydir alohida xususiyatni emas, balki hayotiy faoliyat xususiyatlarining butun majmuini ifoda etadi. Ijtimoiy faoliyatli mohiyatning ifodasi ekanligi uning yetakchi xususiyatidir.

Adabiyotlar

1. Abu Rayhon Beruniy. Tarayhalar (Javohirotnom kitobidan). – T.: Meros, 1991. – 47 b.
2. Djuraev R.X. Organizatsionno-pedagogicheskie osnov intensivifikatsii sistem professionalnoy podgotovki v uchebnx zavedeniyax professionalnogo obrazovaniya. Avtoref. diss. ... dok. ped. nauk. – SPb.: 1995. – 43 s.
3. Ma‘naviyat yulduzlari: (Markaziy Osiyolik mashhur siymolar, allomalar, adiblar) /Ma’sul muharrir: M.M.Xayrullayev. –T: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1999. – 400 b.
4. Karimov I. Ona yurtimiz baxtu iqboli va buyuk kelajagi yo‘lida xizmat qilish – eng oliy saodatdir. – T.: O‘zbekiston, 2015. – 36 b.
5. Jamoldinova O. Yoshlar sog‘lom turmush madaniyatini rivojlantirishda uzviylik va uzluksizlik tamoyillari amal qilishining pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish. Avtoref. ... ped. fan. dok. – T., 2015. – 21 b.
6. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: O‘zbekiston, 2017. – 488 b.
7. Jeff Halstet. Yangi pedagogikani boshqarish. Rowman va Littlefield VESTNIK Chelyabinskogo GPU, 2017. – S. 239-247.
8. Rubinshteyn S.L. Osnov obshey psixologii. – SPb.: Piter, 2013. – 713 s.